

NON NULLA
DE REGIMINE
SANITATIS,

IN UNA

SEX RES NON NATV-
rales, placita ex Hippocratis &
Galenī libris desumpta, cum aliis,
tum literarum studiosis, & iis, qui
minus exercentur, cognitu neces-
saria:

TER D. IOANNEM KATZCHIUM,
*Hallensē Med. Doctorem sem olim edita, sed res
eius à variis mendis repurgata per
I. A. S. L.*

TAMETSI duo esse humani corpo-
ris principia Galenus in primo de tu-
enda sanitate libro adfirmet, Semen
videlicet viri, Sanguinemque men-
struum mulieris: tamen tum vete-
res, tum neoterici Medici omnes ipsum se-
quuti

quati prudentissime septem res numerant, quæ corporis humani constitutionem ingrediuntur, quas quidem res naturales vocant: expeditque easdem tueri conseruareque perpetuo similibus. Nam Medicus, qui harum rerum naturalium exactam cognitionem non habuerit, neque per morbum sanandum earum vires sedulo tuebitur, in eum haud dubie incidet sermone: Morbus quidem curatus est; Homo autem obiit: id quod à quam plurimis quotidie factitari videmus, præsertim ab iis, qui rationi experientiam sine ratione præferunt, teste Galeno secundo artis curatiuz libro ad Glauconem.

Sunt autem septem res vocatae naturales.

1. Elementa.
2. Temperamentum:
3. Humores.
4. Membra vel partes.
5. Virtutes seu facultates.
6. Operationes vel Actiones.
7. Spiritus.

De his singulis nunc differere non est nostri instituti: Verum hoc non est silentio prætereundum, principio, Sanitatem non esse absolute elementorum, ex quibus constamus, aut medium temperamentum, quam Eucrasiam vocant, aut debitam conuenientiam, quam Symmetriam appellant sed eam duntaxat, quæ simularium est partium.

Deinde instrumentalium partium sanitatorum
in:

in figura numero, magnitudine ac compositione similarium consistere : functionibus vero secundum naturam obeundis sanitatis habitum discerni.

Postremo duplicem esse sanitatem: Vnam quæ optima, consummata ac summa est: Alteram quæ imperfecta & ceu ab hac deficientis est: quarum utraque maioris minorisque ratione diuisa ingentem habet latitudinem. Velut enim album corpus aliud magis, aliud vero minus album cernitur: ita & quod sanum dicimus, magis minusque tale esse videtur. Cuius rei duplex est demonstratio: Prima sumitur ex mutatione, quæ ætatum vicissitudines sequitur. Alia enim sanitate fruuntur Infantes, alia itidem Iuuenes, & alia denique Senes, cum tamen omnibus per omnes ætates liceat esse sanis. Tametsi sint qui senectutem ipsam morbum esse velint. Altera administratio ab actionum differentia habetur. Siquidem nec qui sani sunt, omnes oculis æque cernunt: sed alii perspicacius, alii obrutius: Nec auribus pari modo audiunt. Sed nec pedibus nec manibus ex æquo similiter valent. sed hi probius, illi deterius. Neque reliquorum denique membrorum munia similiter omnes obeunt. imo in singulis pene magna est in excessu defectuque diuersitas: Tamen cuique propositum est seruare tueturque eam quam ab initio accepit sanitatem. Nam si quis eos duntaxat sanos esse contendat, quorum singula membra functiones suas obeunt absolutissime, ceteros qui minus probe sint affecti, non esse sanos: is vniuersæ artis quæ de sanitate tuenda instituitur

tur

*1. libr. de feb-
ritat. tuend.*

tur, fundamentum subuerteret. Hæc ex Galeno
eam ob rem assignauit, vt quisque intelligat haud
similem vniuersis hominibus naturam conti-
gisse: ob idque nihilo felicias eandem victus ra-
tionem omnibus præscribi posse, quam si Surot
vnam calopodium omnibus hominibus adapta-
re conetur.

Porro ex prædictis septem rebus naturalibus
humanum corpus constitutum formatumque; duo-
bus potissimum modis in sanitate conseruatur,
Vno quidē ac primo modo. (Quia corpus in con-
tinuo fluere est) per restitutionem illius quod
effluxit. Si enim ex corporibus nostris nihil eff-
lueret, sed aqua moles substantiæ semper serua-
retur, nulla foret alimentis necessitas.

Altero vero modo conseruatur corpus per ex-
crementorum, quæ per concoctionem collecta
sunt, expulsionem.

Quæ ambo si rite à medico ac sedulo procu-
rantur, necessitatio sequitur, corpus præpropere
nec senescere, neque putrescere: Atque sic primo
modo à celeritate mortis naturalis: Secundo ve-
ro modo à morte accidentali securus redditur.
Nemo enim existimare debet, Artem de sanita-
te tuenda corporis immortalitatem præstare,
quemadmodum Galeni temporibus quidam so-
phista edito libro immortalitatis viam docere
aggessus est. Huius similes hodie sunt, qui tam-
etiam omnium bonarum literarum expertes sint,
mira tamē βασιλοζίαz aureos de se montes pol-
liceri audent. Sed non est nunc de his locus. V-
terque vero cōseruandi modus perficitur per sex
ineuitabiles res, quas tum veteres, tum neeteri-
ci

si Medici prudenter non naturales vocant: propterea quod tam morbi quam sanitatis causæ esse poterunt. Si namque ut necessitas corporis exigit, cum mensura & a qualitate opportuna adhibentur, sunt res salubres causæq; sanitatis: Sin præter necessitatem citraq; modum corpori adferuntur, sunt res insalubres, causæq; morbi: ob id commodam artificialemq; requirunt administrationem.

Sunt autem hæc sex Res non naturales:

1. Aer,
2. Cibus & potus,
3. Repletio & Evacuatio,
4. Exercitium seu motus, & quies,
5. Somnus & vigilia,
6. Accidentia seu motus animi.

Porro per hæc sex res non naturales (quibus dæ virtutes, scilicet pulsatiua seu vitalis, & naturalis deseruiunt) in sanitate conseruatur totum humanum corpus, si rite ac debite administrantur. Per easdem enim fit non modo resectio eius quod è corpore effluit, verum etiam excrementorum expulsio.

Quod vero è corpore nostro assidue effluit, aut est substantia aerea & ignea, & potissimum restitatur per aerem, mediante virtute pulsatiua: Aut est substantia sicca, & restituitur per cibum: Aut est substantia humida, & restitatur per potum, agente virtute naturali: & sic primæ duæ res non naturales, Aer videlicet, & cibus ac potus, potissimum refectioni deseruiunt, quemadmodum deinceps videbimus.

D E

Naturalis, & c.

Quando vero Aer tam per inspirationē, quam per arteriarum motū ac pullum attractus nobis liffima in corporis nostri partem, videlicet spiritus vitales, animales, naturalesque, qui sunt de substantia ignea aereaque, conferat: primum de ipso tanquam de nobiliore dicemus.

Sciendum quod aer inter ceteras res non naturales principatum obtinet, fortiusque humanum corpus alterare poterit omni alia re non naturali: partim quia continuo degimus in ipso, nullaque eius vitandi ratio est, quando sine eo inspirato non conceditur vivere, inuitisque nobis hauriendus est: partim quia nunquam non nos vndique ambiens subtilitate suae substantiae in profundum corporis ingreditur, per vniuersos corporis poros dilatatione arteriarum attractus: partim quia est pabulum, imo de substantia spiritus vitalis.

Ipse vero aer in se multas patitur mutationes, tum propter substantiae suae raritatem, quae valde mutabilis est, tum quia inter quatuor Elementa (si Astrologis credimus) plures habet Planetarum Sphaeras, quae ipsum continuo mouent ac alterare possunt. Sphaera namque Solis tantum mouet ignem: Sphaera Lunae aquam: Sphaera stellarum fixarum terram: reliquae vero Sphaerae omnes, sicut Saturni, Iouis, Martis, Veneris & Mercurii, mouent aerem. *Si credimus, inquam Astrologis.*

Cuius rei gratia aer vbi bonus est & commodus,

cet aut frígido, humido aut sicco contingit diuerſitas, non perinde ſe ad omnes homines habet: Sed corporibus quæ optimo temperamento ſunt, etiã optime temperatus aer eſt ſaluberri- mus. Optime autem temperati aeris termini hi ſunt, vt in aere quidẽ ambiente, neque horreat corpus propter frigus, neque ſudet propter æſtum. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur, his vtiliſſimus aer eſt, qui ei quali- tati maxime eſt aduerſus: vt pote frigidus aer calidæ, calidus frigidæ: Humidiori quali- tati, ſiccus aer: Sicciori quàm par eſt, tanto humidior, quantum ſiccitas ipſa modum exceſſit. His omnibus proſpiciat oportet qui vires illẽſas tuci- velit.

DE QVATVOR MVN-
di plagis.

Quod autem ad quatuor mundi plagas atti- net, Orientem videlicet, Occidentem, Septen- trionem, & Meridiẽ, nõ ignorandum eſt, quod aer & venti Septentrionales omnium pene ſalus beſtini cenſentur.

*Galen. in 1.
de temp. lib.* Quippe qui non modo putredinem aliquam non adferunt, verum etiam ipſam, ſi a deſt, corri- gunt. Quamobrem tempore peſtilentis huic pla- gæ fenẽſtras nonnunquam apertas eſſe expedit, quia Boreas, qui frigidus & ſiccus natura ventus eſt, peſtilentem aerem ſicut & ſolares radii, corri- gere ſolet, omniaque imputria ſeruare. Oriẽ- tales vero venti, quia calidi & ſicci, Occidentales vero, quia frigidi & humidi cenſentur, non in ſas lubrẽs exiſtunt,

Om-

Omnia deterrimi sunt Meridionales venti, quia calidi natura & humidi sunt: qua de re omnia facillimè Austrino flatu putrescunt. Viradi igitur sunt, præcipue vero infecti aeris tempore.

D E A N N I T E M -
poribus.

Inter quatuor anni tempora saluberrimum Ver esse Hippocrates testatur, ideoque temperatum esse constat: Longeq; errant qui ipsum Ver calidum humidumque esse autumant, cum nulum temperamentum putredini magis obnoxium sit, quam calidum & humidum. Quod sane temperamentum (ex Galeni sententia) in quatuor anni temporibus inuenire nequeas: in graui ac pestilenti aeris flatu nonnunquam incidit. Aer itaque Vernalis, tum quia temperatus est, tum quia ob solem ascendentem à commixtis vaporibus depuratur: saluberrimus minimeq; mortifer censendus est.

Ver.

Autumnalis vero aer sedulo fugiendus est, nõ quod frigidus sit & siccus, vt falso quidam illi hoc temperamentum ad solute adscribunt, sed propter inæquabilem eius temperiem, qua maxime autumnum morbiferum facit & exitialem, sic, ut Hippocrates illa sententia significauit: Cum eodem die modo frigus, modo calor nos vrget, Autumnales expectandi morbi sunt.

*Autumnus
Gal. 1. lib. de
temp.*

Hyems vero frigida & humida, Æstas autem contra, calida & sicca est. Et huiusmodi quidem temporum vicissitudo iuxta Prouerbum,

*Hyems &
æstas.
I. omnium
rerum ubi.*

ἡ μέτη ἐὸν ἂ τῶν πῶντων γλυκεῖα nõ solū suavis est,

Et 2

est,

*differtudo sua-
na est. Ga-
len. de tem-
pora. lib. 2°.* est, verum etiam ad valetudinem necessaria.
Nam si vnum anni tempus frigidum in corpore
pituitoso aut parato commouere poterit Epile-
psiam, Apoplexiam, Paralyfin, aut similes mor-
bos: Tempus vero calidum in corpore bilioso
& parato, maniam, febres acutas, & id genus al-
ios morbos: Quanto magis si duo triaue tem-
pora, aut totus annus eiusmodi fuerit? præcipue
si totus annus (aut magna ex parte) Austrinus
fuerit, pluatq; per æstum imber largus assidue.
Id namque humidum ac calidum status proprium est,
vt in æstu assidue pluat. Tum vero necesse est,
vt aut magna pestilentia succedat, aut magna
hominum corruptela, ob putredinem subsequatur.
Quapropter excedens temporum qualitas
cum contraria sibi qualitate semper corrigenda
est.

Hæc quidem de aere, qui deperditam aeream
igneamque corporis substantiam, videlicet spi-
ritus, restaurat, nunc sufficiant: si modo hanc res-
taurationem, per virtutem pulsatiuam seu spiri-
tualem perfici denuo admonuerimus. Nunc ve-
ro de restauratione humidioris sicciorisq; sub-
stantiæ quæ effluxit, dicendum est. Atque hæc
quidem restauratio per virtutem naturalem nu-
tritiuam perficitur. Cui quatuor virtutes natu-
rales nulli non corporis parti insitæ attractrix in-
quam, reteatrix, concoctrix & expultrix desex-
iunt. Cibum namque & potum non nutriunt,

nisi per dictas virtutes probe mutati.

confectique sint & adsis-

milati,

D. f.

De secunda re non naturali.

CIBO ET POTV.

Circa cibi potusque administrationem multa à multis dici solent, omnia tamen fere eo referuntur vt bona commodaque conestorum in ventre fiat concoctio Neque enim quisquam (si Galeno Medicorum principi credimus) morbo corripereur, si accurate obseruaret, ne in cruditates incideret, nec post cibum vehementer exercitaretur. Hinc idem Galenus à crassulentique succi cibi non prohibet eos, qui nulla re impediti exercitatione multa somnoque ad facietatē vti possunt. Breviter igitur circa cibi rationē sex consideranda sunt.

*1. lib. de cibis
boni ac mali
succu.*

Primum cibi substantia, secundum cibi quantitas, tertium cibi qualitas, quartum tempus, quintum ordo, sextum consuetudo.

DE CIBI SUBSTANTIA.

Primum quo ad substantiam, An tenuis, aut crassi succi cibus sit, obseruandum est.

Quamuis neque crassus neque tenuis cibus damnandus sit, neuter tamen quandoque vitio caret. Siquidem crassus cibus difficulter concoquitur, lentumq; ac glutinosum succum gignit, qui calorem innatum suffocādo extinguere potis est.

Tenuis autem cibus parum nutrit, corporaq; quæ eo aluntur, & gracilia & imbecilla reddit: imbecillitas vero morbis facile est obnoxia.

Ad bonam itaq; tenendam valetudinem cibi

Ec 3 sunt

sunt eligendi, qui neque tenuem neque crassum
penitus succum gignunt, sed qui mediam quasi
inter tenuem crassumque naturam habeant. Cu-
iusinodi sunt.

DE PANE.

Panis mundissimus ex farina triticea cum sale
ac fermento secundum aetate probe confectus;
cuius grana non in aere infecto, nec de terra cor-
rupta sed sana sunt collecta quiq; ob vetustatem
non corruptus sit, nihilq; vitiarum solitue, que
oculis aernisq; incommodare solent, commixtu
habeat.

Ex Gallinaccorum genere sunt tam mares,
quam feminae, & caro pullorum.

DE AVIBVS ET

Tisibus.

Ex avibus phasian, perdices, columba, turtu-
res, & omnes fere aues syluestres.

*Galen. in li.
de boni mas-
sae succi-
bu.*

Ex piscibus sunt saxatiles, marini & squaro-
si, qui in aqua munda arenosa & nati & capti
sunt, habentes carnes duras, friabiles, lapidas &
bene odoratas.

Aues namque & pisces fere omnes boni suc-
ci censentur, exceptis lacustribus, palustribus,
& qui in immundis fluminibus ac turpidis de-
gunt: minus enim sese natationibus exercent,
vitiatoque tum aere, tum victus genere vtuntur;
presertim si in aquas illas vrbes alicuius amplis-
sime latinarum, balneorum, culinarumque les-
turae purgamenta desuuant. Caro enim animan-
tium

tium, quæ in eiusmodi aquis viuunt ac immorantur, deterrima est.

De syluestribus & quadrupedibus.

Syluestrium animalium caro, quia multis curationibus se fatigant, & in aere sicciore versantur, quam domestica incolumior censetur. Pluribus enim diebus à putrefactione adseruatur. Caro tamen hœdina, vitulina, aliorumque id genus laudabilium animalium, non est reicienda.

D E L A C T E.

Lac omnium fere Medicorum sententia probatissimi succi habetur. Muliebri tamen lac prius sibi vëdicat, deinde lac asininum: postea caprinum, tandemque vaccinum & ouinum.

Necesse autem est vt animal, ex quo lac sumitur, sit boni habitus bonique succi, qui quidem ex optimis pascuis ac nutrimentis eueniunt.

Immiscenda tamen lacti est vel mellis puri, vel sacchari & salis non nihil, ne in stomacho coaguletur: vacuo præterea stomacho sumendum est seorsum præsertim absque piscibus.

Porro assiduus lactis vsus dentibus ac gingiuis officere solet, has enim humentes & staccidas, dentes vero putrefactioni & erosioni obnoxios facit. Assumpto igitur lacte conuenit vino diluto, cui aliquid mellis sit admixtum, aut (quod præstantius est) primum melicrato, deinde vino adstringente os abluere. Sic enim si quid ex lacte caseosum dentium interstitiis gingiuisque infarctum obhaerit, abstergetur.

Ec 4 DE

DE OVIS.

Inter cibos mediocres numerantur oua gallinarum. Eliguntur autē paruula, oblonga, ad mediocritatem cocta. Nam si nimis forbilita sunt, vt facile digeruntur, ira & eorum nutrimentum facile euanescit, dissipaturq;.

DE CASEO.

Caseus omnis crassus, vetus vero etiā mali succi est. recens autem nonnunquam mali, sed minus crassi succi est quam vetus.

DE CIBIS OMNIBVS HOMINIBVS
vtandis.

Cibi vero vniuersis hominibus noxii sunt, qui excellentem in primis qualitatibus virtutem obtinent, siue in calido, siue in frigido, siue in humido, siue in sicco: vt sunt allia, cepæ, porri, caules, sinapi, & fructus pene omnes qui asseruari exicarique nequeunt, sed antea quam exiccantur putrescunt, vt mora, persica, fungi, pepores, & id genus. Hæc de cibi substantia sufficiant.

DE CIBI QUANTITATE.

Secundo consideranda est cibi quantitas, quæ tanta esse debet, vt commoda eius fiat in ventre concoctio, & quantū naturæ, non appetitui sufficiat, quæq; minime grauet ventriculum: quod *est vitari in imbecillo ventriculo nequeat, proximum*

imum est vt quam citissime grauis esse desinat. Solus enim temperatus stomachus tantum appetit, quantum concoquere potest.

Frigidus vero natura stomachus melius appetit, quam concoquit: Calidiora stomachus contra melius concoquit, quam appetat: potius ergo cibi crassi, quam subtiles ei conueniunt, quia illi concoquuntur hi vero in eodem corrumpuntur. *Galen. in ar. med.* Exploranda igitur est stomachi temperatura, quae pro aetate, sexu & aliis variatur.

Ad haec sciendum quod vt nimia quantitas, ita & nimia cibi paucitas stomachi coctionem impedire poterit. Nam si in magno stomacho ad eum exiguus sit cibus, vt stomachi corpus corruptum vndiq; amplecti eibum non possit, non exacta, nec commoda fiet cibi coactio. A nimio autem cibo stomachus multo vehementius laeditur. Membrum enim ultra modum extensum in continuitate sua nonnunquam soluitur, quare virtus eius naturalis omnino deficit, fitq; cruditas, quae mater est omnium agnitudinum; ob idq; dici solet, Plures mori crapula, quam gladio. Etenim multis nominibus exitialis est cruditas, Primum enim crudi succi si copiosi in corpore sunt, grauatur: Deinde tum multitudine tum crassitudine sua exiguos corporis meatus obstruentes calorem innatum extinguunt. Rursus manifesta sua qualitate non tantum alterant temperamentum mediocritatem, verum etiam corrumpunt. Denique cum nutrire corpus, priusquam concoquantur, crudi succi nequeant, syncopam obnoxium reddunt.

Quotquot enim superflue se repleuerunt, aut *2. Aph. 37.*

Ecce 5 supra

rupta vena, aut suffocato calore naturali subito intererunt, vt Galenus de quibusdam athletis testatur. Et Hippocrates, Vbi cibus (inquit) præter naturam copiosior ingestus est, inde morbum creati sanatio indicat. Hinc est quod medici communiter feruorum multitudinem in vna mensa damnant, ne ob varietatem, quæ delectare solet, plus cibi quam concoqui possit ingatur. Quamvis mihi non pauci sunt noti, quos vnus cibus replet magis quam moderata varietas lædit, vt in hoc certe consuetudo experientiaque non parum momenti habeant. Breuiter vero sciendum est. Quod

Eibus	$\left\{ \begin{array}{l} \text{Multus, plenus seu} \\ \text{crassus} \\ \text{Moderatus} \\ \text{Paucus seu tenuis} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{corp} \\ \text{ris vir} \\ \text{tutem} \end{array} \right\}$	$\left\{ \begin{array}{l} \text{auget,} \\ \text{confer} \\ \text{uat, mi} \\ \text{nuit.} \end{array} \right\}$

Si igitur augere corporis robur voluerimus, vtremur alimento malo seu pleno: si custodire, mediocri. Si vero minuere ac demoliri vires corporis voluerimus (id quod per sanitatem nunquam, in morbis vero non omnibus, sed quibusdam sisq; acutis moliendū est) vtremur alimento paucō ac tenui victu.

Sicut igitur in substantia cibi dictum est, medios cibos eligendos, ita in quantitate etiā mediocritatem seruasse optimum fuerit. Hinc recte Hippocrates inquit: Non facietas, non fames, neque aliud quicquam, quod modum naturæ excesserit, bonum: Omne enim nimium naturæ est inimicum.

Quam-

2. Aph. 4.

Quando tamen à medio ad aliquod extremorum declinare necesse fuerit, tutius, meo quidē iudicio, erit vt plurimū in paulo pleniore, quam nimis tenui victu excedere, vt clarissime Hippocrates testatur. Quiuis, inquam, error committitur grauior in tenui victu quam paulo pleniore. Propterea etiam sanis valde tenuis statura; & exquisita victus ratio parum tuta, quoniam errores grauius ferunt, ob hoc igitur tenuis victus atque admodū exquisitus, eo qui paulo plenior est, vt plurimū magis periculosus existit. Ex his Hippocratis verbis manifestū fit, per victum paulo pleniorē vires corporis augendas potius, quā per tenuem deiciendas esse. Sicut enim corporis imbecillitas morbis fere omnibus obnoxia est, ita contra natura fortis nulli nō morbo resistere potest, dum materiam morbi mire expellit, Galeno teste. Atque hæc fere causa est, cur violenti nonnulli homines omnibus pene in rebus inordinatē viuentes nullam tamen aegritudinem incurere videantur. Adde quod nocentum cruditate & morbi materiales facilius sanantur, quam morbi immateriales & arefactionis.

Summe tamen curandum, vt si quando mediocritas plane seruari nequeat, excessus saltem sit mediocris. Ne habitus corporis ad summum bonitatis attingat: Sive enim refectioes, sive euacuationes, si ad extremum perueniant, periculosa sunt teste Hippoc.

DE CIBI QUALITATE.

Tertio consideranda est cibi qualitas, His e. 6 lib. de *lib. de sibi*
nim qui æquali temperamento sunt præditi, & *nat. suad.*
quas

quales ac temperati cibi ac potus maxime conducunt. Tanto enim melius est nutriens, quanto iis iucundius est quod comedunt. Itaque cibus medicamentoſus vti iis temere non expedit, ſi quidē calidiores cibi (vr allia, cepa, ſinapi &c.) ſanguinem adurūt & excoquant, frigidiores autem cibi phlegmaticum humorem generant, qui tum manifeſta ſua qualitate, tum ſubſtantia ſua craſſa & viſcoſa, calorem innatum ſuffocando extinguit.

Porro intemperatum quidem temperamentum ſi vertere quis in melius velit, alimenti ſpecies cōtraria eſſe ſuperanti qualitati debet. Senſim vero id citraque noxā fiet, ſi & præ ſit medicus, & iſ qui curatur, a negotiis ita liber ſit, vt omnia ſuo tempore peragat. Nam qui negotiis diſtrictus eſt, illi longe tutius fuerit, vt nec reſter temperamentum ſuum mutare, ſed accommoda ſibi nutrimenta ſumat. Apta autem ſunt humidis quidem humida, ſiccis vero ſicca: Nutritio enim ſit, cum cibus corpori aſſimilatur. Citius vero aſſimilantur ſicca ſiccis, & humida humidis: hinc rectiſſime Hippocrates: Humidus victus omnibus febricitantibus (inquit) confert, maxime vero pueris, & aliis qui tali victu vti conſueverunt.

Qui vero calidiorē frigidiorēve temperamento ſunt præditi, iis cōtraria dare ſemper expedit. Facilius enim ſimilibus alimentis in morboſam intemperantiam abeunt, quam qui humidiorē aut ſicciorē ſunt temperamento, ob calidi frigidique vehementem efficaciam Phyſicis notam,

PORRO

*6. de ſanitate
tuenda.*

*1. lib. Ac
p̄orif. 16 6.
de ſanitate
tuenda.*

Porro tametsi moderata ciborum varietas cōcedenda sit, sedulo tamen cauendum est, ne cibi vna vice sumendi siue substantia, siue qualitate valde inter se diuersi sint: Nam ob substantiarū diuersitateū inæqualis fit concoctio, vt patet de carnibus boum & hædi in eadem olla simul decoctis.

Ob qualitatis vero contrarietatem ac pugnam inter se oriuntur in ventre tormina & inflatio-
nes, quæ non nisi pugnantium expulsionem finire solent: vt Galenus de brasilica testatur, quæ licet simplex esse videatur natura, tamen composita est. Succus enim eius ad expulsionem stimulat, solida autem eius substantia stringit ventrem: ob id tutius est succum à substantia separare.

1. de alimentorum facultatibus.

DE CIBANDI TEMPORE.

Quarto obseruandum est in cibando tempus, quod trifariam consideratur: Primo ratione anni, secundo ratione ætatis, tertio ratione diei. Non parum enim ad victus rationem instituendam anni tempora conferunt. Hyberno namque tempore & plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt, quam in æstate. Cuius rei causam reddit Hippocrates, Ventres, inquit, hyeme & vere natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda: Etenim calor innatus tum plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis. Oportet enim esse alimenta non solum quantitati eius quod ex corporibus nostris effluit, sed & innati caloris multitudini proportionata.

1. Aphorismorum, 15.

Porro Hyemi adsimilatur & veris initium, *Sc. Hipp. de vict. Aus. rati. pri.*

Autumni finis: Aestati vero finis Veris, & Autumni initium similia sunt.

Hyemi.

Quod autem ad temporum qualitatem attinet, Hyemis quidem tempore, cum immoderate frigida humidaque sit, corpus calefaciendum exsiccandumque est: ideoque plurimo cibo, sed calido & sicco: potu vero paucissimo, eoque meracissimo: carnibus magis assatis, quam elixis: holeribus paucissimis hoc anni tempore utendum est.

Ver.

Vere autem: quia temperatum est, temperatis cibis ac poribus utendum, paulo plus dilutiusque quam in hyeme bibendum, ciboque paululum demendum est.

Aest.

Aestate vero, quia hoc anni tempus calidum siccumque est, corpus exurit, squalidumque evadit: ob id humectandum refrigerandumque corpus est. Commodissimum igitur fuerit tum temporis nutrimento uti humido & molli: carnibus potius elixis, quam assatis: potio sit multa, magisque diluta, quam in vere.

Autumnus.

Per Autumnum vero cibo paulo pleniore & sicciore boniq; succi uti expedit: minus vero sed meracius bibere commodum est. A fructibus vero qui tum abundant, quia communiter putrescibiles sunt, abstinendum est, exceptis fructibus austeris, qui non facile corrumpuntur.

*Secundum
tempus aetat
um.*

Differentia aetatum etiam non nihil conducit ad victus rationem capiendam. Siquidem senes facile ferunt in ediam: pueri difficulter: medix autem aetates inter senes & pueros, quanto alteri ipsorum proximiores sunt, tanto minus aut magis ex longis inediis offenduntur. Egregie
igi-

igitur Hippocrates : Senes, inquit, facillime ieiunium ferunt, secundo loco, qui a tatem constantem agunt, minus adolescentes, omnium minime pueri, præsertim qui inter eos viuidiores sunt: Qui enim crescant, plurimum habent calidi innati: plurimo igitur egent alimento: alioquin corpus absumitur. Senibus vero parum calidi innati inest: paucis propterea fomiribus egent, quia à multis extinguuntur.

Ex his manifestum est, pueris multum cibi ac sæpe in die dandum esse, propter multum eorum calorem innatum, qui alioqui in substantia humida ac molli absumitur defuitque. Senioribus vero ac decrepitis sæpe quidem, sed parum pro vice comedendum esse, ne paucus eorum calor multo alimento extinguatur: sicut parua flamma multo oleo simul infuso extingui solet.

Tempus vero diei sic considerandum est: ut per astatem sæpius quidem in die, parum tamen pro vice vna, & horis & locis cõmuniter siue arte siue natura frigidis, cibum sumamus: in Hyeme vero contrario modo Nunquã tamen, nisi priore cibo probe concocto verus ac naturalis adfit appetitus, edendum est: sicut rursus nec famelico stomacho cibum denegandus est, ne impleatur malis humoribus, videlicet biliosis, pituitosis ac ferobis, quos iecur nonnunquam stomacho valde appetenti trahentique remittit.

DE ORDINE CIBORVM.

Quamuis melius sit minime varios neque substantia, neque qualitate cibos simul in vna cibusatione coniungere; tamen quando, id ob consue-

fuetudinem, aut magnatum reuerentiam hoc
nostro tempore vsu venit, tum si stomachus fue-
rit frigidus, qualis in senibus & otiosis homini-
bus esse solet, temper mollia & humida & quæ
concoctu sunt facilia præmittere expedit. Con-
tra vero, si stomachus fuerit præcalidus, vt est in
quibusdam iuuenibus laborantibus ac exercen-
tibus se (quos Galenus facilius carnes haumas,
quam saxatiles pisces concoquere posse scribit)
illis expedit crassos, siccos, durosque cibos præ-
mittere subtilibus ac mollibus. Crassi namque
cibi sæpè bellè in eorum stomachis concoquan-
tur: subtiles autem in nidulentam ac fumo-
sam quandam qualitatē corrumpuntur. Eius-
modi vero cruditas si Galeno credimus, deterior
est, & promptius febres accendit, quam ea quæ
ob frigiditatem cibos in acidam qualitatem ver-
tit.

Communiter tamen humida, pingua & dul-
cia primo loco, quæ sicca assurguntiaue sunt, se-
cundo loco assumuntur.

DE CONSuetudINE.

Consuetudo non solum in cibo & potu, ver-
um etiam in omnibus alijs rebus non naturali-
bus diligenter obseruanda est. Maximam nam-
que, vbi que & maxime principalem habet vim,
tam in recuperanda, quam in conseruanda sa-
nitate. Cuiusque enim corporis naturam of-
fendit, adeo vt Galeno sui temporis medici nõ-
nulli etiam sensu communi caruisse videantur,
quæ eam valè inuictè resistere audebant. Quis
enim adeo stupidus est, vt magnopere ex aquæ
frigi-

de Alimen.

*2. lib. ar. cap.
rat.*

*9. method.
acc. tend.*

frigida potione laxus, hanc in diutinum usum
duxisse velit

De consuetudine sic inquit Hippocrates: Qui ^{2. Aphor.}
consecti solitos labores ferre, et si fuerint imbe- ^{49. 50.}
cilles & senes, non consuevis fortibus atque iu-
uentibus facilius ferunt. Quæ enim ex longo
tempore consueta sunt, et si deteriora sunt, in-
fectos minus molestare solent. Ac cum nemo sit
hominum, qui inopinatis rerum fortibus non subsi-
ciatur periculosa est vnica tantum consuetudo.
Addit ergo Hippo. Oportet igitur ad insueta per-
mutati: mutatio tamen debet esse modica.

Quod vero consuetudo longo tempore con-
tracta temere mutanda non sit, aptissime Gale-
nus ex ista Hippocratis sententia euincit: Humi-
dus omnis victus febricitantibus est idoneus, pos-
tissimum autem pueris, & aliis qui ita cibari sunt
sueti. Febricitantibus enim, ut inquit, ex ipsa con-
trariorum indicatione, humidus victus condu-
cit: Pueris vero & aliis qui tali victu uti consue-
nerunt, ex indicatione similibus. Ut enim atas ^{8. lib. meth.}
pueris, non morbus, sed secundum naturam est; ^{medend.}
ita consuetudo ascititiam quandam naturam in
corporibus gignere solet, cui contraria dedisse
inprimis est noxium. gaudent enim naturæ
consuetis semper. Ergo assuetudines tametsi pra-
uæ sunt, tempore aegritudinis non sunt mutan-
dæ. Imo nec per summam sanitatem semper id-
tentandum est: sed tum cum à negotiis maxime
liberi sumus.

Ad consuetudines etiam naturarum proprie-
tates pertinet, quas recentiores Medici Naturas
specificas, aut insoquentes materiam appellant.

ff

Secun-

5. libr. de sta-
enda sanitate
Galen

7. art. curas
10. libr.

Secundum quas quidem proprietates (ex Galeni sententia) alii semper ad alios cibos & potus recte se aut non recte habent. Et in hoc certe falluntur nonnulli, ac imprudenter operantur, qui exhibent vinum, aut aliud quippiam secundum proprietates specificas alicui contrarium. quantumvis cognouerint illud secundum qualitates manifestas conuenire. Proprietates n. in omnibus, siue specifica, siue insequens materiam, est supra omnes dispositiones manifestas obseruanda. Et hoc est, quod Hippocrates ait: Parum deterior cibus & potus, delectabilior vero, melioribus quidem, sed minus suauius est praefertendus. Atque in hoc experimentum, vincit rationem.

2. Apbes
28mo 38.

DE POTU.

Quoniam compendiose de ratione cibi, quo substantia sicca e corpore nostro effluxa restauratur, actum sit nunc breuiter dicendum est de potu, qui substantiam corporis humidam effluxam restituit, tametsi sint qui esse ipsam vehicularam tantum cibi existiment.

DE POTIONIS MODO.

7. lib. me-
3. mod. me-
d. no.

Potionis, Galeno credimus, is modus erit, ut nec in vetriculo innatet, nec fluctuationis vllius sensum inuehat. Illico etiam post cibum antequam concoquatur, bibendum non est: siquidem innatant cibi si bibantur, ita vt eos vetriculi corpus propter interpositum humorem non contingat: veruntamen sitibundus si quis fuerit, prohibere eum in totum vt graue est: ita nec expediens: sed tantillum indulgendum est, quod

&

& desiderium soletur, & sitim leuet. Posteaquam vero nutrimentum concoxerit, abunde bibere finendus est: quippe celerrime, si ita fecerit, per corpus alimentū distribuitur, id quod extenuatis cum primis condecit. Qua de causa potum hora cibationis non in quantitate continua, sed discretā, non vna inquam, sed pluribus vicibus assumere expedit.

Potus vero tum substantia tum qualitate eius modi esse debet, ut præcordia celeriter transiens non diu in ventre fluctuet.

D E A Q V A.

Aqua quidem optima est fontana recens, cuius nulla qualitas vitiosa aliunde sit contracta, cuius fons ad orientem solem erumpit, quæque per meatum aliquem mundum aut puram colitur terram, quæque calefiat, refrigereturque optimissime. Cauenda vero sunt aquæ quæ ex stagnis hauriantur, & quæ turbidæ, & quæ male olentes, & quæ salis: Denique in quibus qualitas aliqua gustu deprehenditur: quando quæ optima est, non gustui modo, verum etiã olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem quoque tum potui incunda erit, tum plane pura. Quod si præcordia quoque celeriter transit, nihil est quod magis idoneam requiras: quando si qua pura lymphidaque est, nec pota insuaus, ac nihilo secius tamen circa præcordia hæret, hæc vitio non caret, atque abstinendum ab ea censeo: uti cum prorsus est frigida calefacta, non dissuadeo. Tutissimum tamen fuerit experientia ipsa de eiusmodi aqua iudicium fieri.

G. l. i. de sanitate sua da.

Vinum haud ita omnibus sicuti aqua conducit: quam enim iam optimam iudicamus aquam, hac vti puero iuueni, seni (velut & de aere dictum est) conduceret. Vino autem aliis alias pro ætatis ratione vti expedit. Sciendum enim quod vinum calefacit & humectat: cuius rei gratia pueris, qui calido humidoque sunt temperamento, minime conduceret. Nam præterquam quod nihil commodi ex vini potione sentiunt: etiam læduntur, eo quod non solum plus æque calefiunt humectanturque, sed etiã quia caput iis halita repletur, sicuti & aliis omnibus, qui calido humidoque temperamento sunt præditi.

Quare neque adolefcentibus vinum nisi modice sumptum vtile est, quod videlicet & ad iram & libidinem eos præcipites faciat, & animi rationem hebetem turbidamque reddat. Cum autem sit omnis excessus fugiendus, maxime hunc fugere expedit, ex quo nõ corpori modo, sed etiam animo damnum accedit. Senes autem quia frigido siccoque temperamento sunt, omnium commodissime vino vtantur.

DE VINI IUVAMENTIS.

Iuuamenta vini sunt humectare ac nutrire quicquid immodice siccatum est, siue ex immo-
dicis laboribus, siue ex proprio ætatis temperamento siccitas provenerit. Bilis item amara & crimoniam mitigare ac frangere, per sudores vrinæque eandem vacuare: ea quæ in ventriculo aut venis sunt concoquere: vires organo-

11. lib. ars.
307. 48.

11111

sum augere: exerementis expellendis viam facere, & cum vina boni succi sint, corpus nutrire: quorum tamen iuuamentorum pene nullo egēt puori.

Porro vina validissima sunt, quæ plurimum aquæ in mixtura sustinent, qualia mox colore flaua, ætate recesa, boniq; odoris esset solent: quæ vero paulo minus calida existunt, fulua sunt: quæ adhuc plus à vehementia caloris recedunt, rubra ac dulcicia sunt: quæ vero colore alba & aquosa conspiciuntur, omnibus minus calefaciunt, & quasi media inter aquam & vinum videntur.

Gal, lib. 12.
meth, med.

Austera vina roborant quidem ventrem, caputq; inter omnia minime tentant, cæterum digestionem in corpus minime accelerant.

Vinum substantia tenui & qualitate calidum conducit phlogmaticis, crudos humores habentibus ob idq. in syncopen incidentibus. Vinum vero substantia crassum confert macilentis, qui impinguari desiderant. Cauendum autem, ne obstructions inuehat.

Leiuo præterea stomacho vina communiter cauenda sunt. Quemadmodum autem diluenda sint vina ratione temporum, dictum est supra, cum de cibandi tempore ageretur. Breuiter cuique obseruanda est sua consuetudo. Sunt enim quibus caput ob imbecilitatem, si vel paulo merocias biberint, statim tentatur: rursus sunt, qui meraciore a deo delectantur, ut si dilutius biberint, eorum stomachus subuertatur. Vetus vero vinum adeo sitim non extinguit, ut inextinctam etiam sitim generet. Quidam enim veteri vino obrutus ac inebriatus hui periculis legitur.

FF 3

Et

Et immoderatus ingestum, præter cætera nocimenta, etiam apoplexiam, morbum comitialem, & id genus alios morbos frigidos excitabit, calorem innatum suffocando.

De tertia re non naturali.

REPLETIONE ET
evacuacione.

Dixi hæcenus nonnihil de primo sanitatis tuenda, scilicet de refectionis eius, quod è corpore effluxit, modo. Nunc breuiter dicendum est aliquid etiam de altero conseruandi sanitatem modo, qui per excrementorum, quæ per concoctionem collecta sunt, expulsionem fit.

De repletionem, quod vitanda sit, dictum est supra in cibi quantitate: quia omnis immoderata repletio, siue ad vasa, siue ad virtutem, siue ex potu, siue ex cibo perniciosissima existit.

Hic præter dicta obiter norandum, duplicem esse repletionem: vnã recens factam: alteram paulo ante factam. Recens factam repletionem voco, quando quispiam se nimio cibo & potu sic repleuit, vt grauem se erudumq; sentiat. Et ista quidem repletio per purgantia pharmaca, vt nonnulli ignari faciunt, haud curanda est, sed potius per abstinentiam, per deambulationem, per somnum multum, & his similia, donec cibus ad inferiora descenderit. Tum enim adiuuari potest, aut glande subdita aut leui per anum infusione.

Nam si crudi humores in corpore collecti admodum pigri, & ad expulsionem inepti obstru-

*4. lib. de san-
nit. tuend.*

frigiditatemque sunt: quanto magis
 cibi nondum in ventriculo confecti, neque in
 humores conuersi. Vbi igitur cruditas in corpo-
 re est, alui deiectio plus periculi, quam inuamē-
 ti adfert: praterquam enim quod nec notatu
 quippiam dignum educit, etiam tormina, rosis-
 nes & animi deliquia creat: id quod Hippocra-
 tes illo oraculo præcauit, quo breuissime præci-
 pit, Concocta medicamento tentanda esse, non
 cruda, &c. 1. Aph. 26

Paulo ante facta repletio est, quando cibi &
 potus longo temporis spacio in humores con-
 uerli, ac per calorem in natum iam non nihil cons-
 cecti sunt. Et huic quidem repletioni conuenit
 Euacuatio, quia rectius non curatur, quam eua-
 cuatione. Hanc duplicem repletionem innuit
 Hippocrates illa sententia: Sudor multus ex so-
 mno factus absq; causa manifesta, &c. 4. Aphor. 41.

DE EVACVATIONE.

De euacuatione sciendum, quod Hippocrates
 euacuationem simpliciter vocare solet, quando
 humores omnes æqualiter euacuantur: purga-
 tionem vero appellare, quando humores præua-
 qualitate affecti educuntur. Vbi enim æqualiter
 inter se succi sunt aduerti, id & plethoran Græci 4. Aph. 296
Gal. lib. 13,
meth. med.
 vocant, nos plenitudinem & succorum redan-
 dantiam dixerimus: vbi vero vel flaua bili, vel ni-
 gra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum
 corpus est, eum habitum cacochymiam, quasi
 succorum vitium dicas, nominant.

Ergo pletthoratum sanguinis missione scarifi-
 cationeue curatur, tum frequenti balneo: tum

exercitatione: tum frictione præterea digerentibus medicamentis, & præter hæc omnia ex acidenti inedia.

Succorum vero vitium, purgatione, quæ cuique superanti succo fit accommodata, corrigitur.

Cum autem purgantium medicamentorum vsus sanitatis tempore rarus esse debeat, nec nisi valde indigentibus, & ex longis intervallis utilis sit (quoniam earum, quæ quotidie generantur, in corpore superfluitatû euacuatio plerumque minor est, quam vt purgantis pharmaci operationem exigat) non erit nunc de iis locus.

Sed breuiter notandum, cum eorum, quæ à corpore exigenda sunt, varix ac multæ sint species, non solum vacationem secundum easdem variandam esse, sed vnum quodque etiam excrementum per convenientem regionem ac propriam à natura sibi inordinatam viam excernendum esse.

Sunt enim excrementorum species: alix quidem eorum, quæ in ventre perficiuntur, & à seorsè separantur, ac per omnia intestina paulatim impulsæ tandem per secessum excernuntur. Alix vero eorum, quæ in iecinore perficiuntur, & est aut flaua, aut atra bilis, quæ & per aluum, & per vomitum expurgari possant. Cæterum aptior est vacuatio per aluum, tanquam vsu iam valentibus intestinis iecinoris superflua tolerare. Alia eorum, quæ in arteriis & venis: & est vrinæ æquitas, per renes ad vesicam transmissæ. Alia eius, quod per singula membra distribuitur alimenti, & est partim sudor, partim materia, quæ per omnes exigues corporis meatus seu por-

*Gal. lib. 7.
method. med.
dend.
Gal. 1. de facultat. tuend.*

eos euaporat, ac per occultam transpirationem euanescit, quæ ut sensum fugit, ita & nomen non habet. Sunt præterea tamen partes, quæ præter hos latentes meatus alios quosdam apertos & conspicuos obtinent: sicut cerebrum propter suam eminentiam plurimis maximisque canalibus expurgatur, primum per nares & palatum: secundo per utramque aurem: tertio per caluartz commissuras: nec non etiam aliquid ab eo conuenit ad oculos. Oculus vero, quo probius minus suum obeat, per euidentes meatus eicit, quicquid in eo excrementi gignitur, nempe per nares genasque: Sic pulmo per sputum ac tussim præcipue expurgatur.

Porro omnium excrementorum retentorum commune hoc documentum est: quod retentio- nis causæ semper contraria causa adiuuanda sit. Exempli gratia, si restricta aluus fuerit ob come- storum paucitatem ac siccitatem, videndum, ut rum plura, tum humidiora exhibeamus: si vero ob siccitatem tantum, non quidem plura, sed humidiora offeramus: si ob come storum aufer- ritatem & acerbicatem dulcibus & pinguibus cibabimus.

Quod si in ordine ciborum erratum est, ut si ea, quæ adstringunt siccantque primo: quæ vero humida, dulcia ac pinguis sunt, secundo loco sunt correctæ: tunc corrigendus error, & mutan- dus ordo est.

Si vero ob utendi modum, ut si quis cum bis edendum esset, tantum semel comederit, non bis tantum, sed & sæpius cibabimus.

Deinceps, si excrementi mora ob ventris in-

ff 3 coll.

testinorumq; intemperiem quandam euenerit, considerandum est, an naturalis, an recens contracta intemperies sit De naturalibus quidem hic nihil agetur.

Recentiam vero intemperierū octo sunt differentie: quatuor simplices, calida, frigida, humida, sicca; quatuor composita, calida & humida, calida & sicca, frigida & humida, & frigida & sicca.

Quicumque ergo ex his recens contracta intemperies, siue simplex, siue composita fuerit, contrarius siue remediis reducenda ad æqualitatem est, quam ad rem peritus nonnunquam ac fidelis aduocandus est medicus.

Sic de reliquorum excrementorum in corpore terrestrium speciebus haud dissimile esto iudicium.

DE VOMITV.

*g. de Kb. vsu
part.*

Bene inquit Galenus antiqui medicorum simul cum aliis documentis ad sanitatem tuendam pertinentibus, à cibariis vomitum singulo mense suadebant: nonnulli quidem semel sufficere existimantes, alii autem etiam bis concitandum consentes. Omnes tamen hi qualitates ipsas comestorum acres & absterforias eligendas suadent, vt totum phlegma ventris expurgetur, & nihil cacochymia lædatur corpus. Frequens tamen & laboriosus vomitus omnibus fere hominibus cauendus est, præcipue vero iis, qui stricte pectore & ad sanguinis reiectionem per os parati sunt. Nocet enim pectori, auribus, oculis, dentibus, & ipsi quoq; capiti, nisi ob stomachi repletionem sit laesus.

DE

DE PHLEBOTOMIA ET
scarificatione.

Venam per annum saepius incidere haud con-
venit: vna enim cum sanguine vitalis spiritus
excernitur, qui si copiosus absumatur, sit vt tota
moles reddatur frigidior, operaq; naturalia de-
terius perficiantur. Quam obrem à minus prin-
cipalibus, puta cruribus, deductio cum scarifica-
tione facienda est.

*Ex hb. Gal.
de hyu. &
re vul. cas
curbitula &
scarificat.*

Vbi tamen magni cuiusdam morbi metus im-
mineret, cum virium robore florentiq; ætate,
tuto sanguis mittendus esset.

*Gal in li. de
rat. curandi
per sangui-
miss. & 3.
lib. de locis
aff. lib.*

In hoc tamen consideranda est naturalis ho-
minis temperies. Nam quibus ample sunt venæ,
quiq; modice graciles sunt, nec candidi, nec te-
nera carne præditi, securius sanguinis missione
vtuntur. Contrarii vero minus tuto: quippe qui
exiguum sanguinis habeant, eamq; facile
transpirabilem: cuius rei gratia nec pueris ve-
nam secare tutum est, vsq; ad quartum decimum
ætatis annum. Qui igitur nigriores natura sunt,
crassiores sanguinem ac magis melancholicum
colligunt: magis vero, si etiam magnas habere
venas conspiciuntur, ac corpore hirsuti sint, si se-
cta vena iuuantur. Qui vero albidiores natura
sunt, & carnosæ, & paruas venas habentes, san-
guinem plerumq; tenuem acervare solent: quo-
circa iis malleolos aut poplites scarificare, quam
venam incidere, præstiterit.

Senibus præterea venam incidere periculo-
sum est: Ætas tamen senilis, non annorum nu-
mero solum, sed & corporis habitu æstimanda
est.

est.

est. Sunt enim, qui septuaginta nati annos uenesectionem adhuc perferant, cum rursus sint, qui ne sexagesimo quidem ætatis anno ferant. Si igitur vires robustæ adfuerint, quas pulsus uehemens cum æqualitate indicare perpetuo solet, vel septuagenariis (si affectus iubeat) uenam secare par est: minus tamen utique iis detrahendum est sanguinis, quam ætate florentibus, tamen hæc affectio sit utrisq; æqualis.

DE BALNEIS.

2. Aphorif.

Com. 17.

3. Aphorif.

Com. 15.

4. Aphorif.

Com. 2.

3. lib. de vi-

uen. d. var. in

morb. acut.

Balnea, quæ per cutem æqualiter corpus euacuant, recte ad sanitatẽ tuendam non nunquam adhibentur. Et quamuis parua sit, quæ per balnea fit euacuatio, tamen à Galeno omnes pene euacuationes, quibus Medici circa ægotantium corpora utuntur, recensente, etiam balnea inter ipsas adnumerantur tutiusq; crebro, quam purgantia pharmaca adhibentur. Raro autem lauacro utuntur homines (si Hippocrati credimus) quod ipsam præparare nesciunt: Balnea namq; si veterum Medicorũ ritu instituuntur, quatuor partibus uaria facultate præditis constant: ob idque Galenus recte easdem calidæ intemperietis hæctitisq; febribus duplici ratione, tam per se, quam ex accidenti prodesse autumat.

Primum enim homines balneandi in aere uersari calido debent: postea in aquam calidam descendere (Iznacrum uocant) mox ab hac egressi in frigidam: postremo sudorem detergere. Quibus enim omnia rite adhibita sunt, ii post frigidæ usum adhuc sudant, & omnia ipsis excrementa euacuantur. Præcipue autem euacuatur per

bal.

10 lib. meth.
docend.

Balneas quicquid in corpore vel fuliginosum, vel humidum fuit. Consistunt autem in naturali symmetria, tum caro ipsa, tum cutis: solidarum partium ariditas corrigitur, & calor non modo is qui ex lauacro accessit, verum etiam qui prius fuit ex frigida usu, summouetur.

Hæc quidem commoda balnea aquæ dulcis potabilis sequuntur.

Aquæ vero naturaliter calidæ medicamento-
 fx (quas thermas vocant) siue marinæ atq; salis fuerint, siue nitrosæ, siue sulphureæ, plus quidem bilis educunt, quam dulces: sed non ita humectant, neque profunt, imo qualitate sua nunquam plus nocere, quàm euacuationibus iuuare conspiciuntur, vti Galenus testatum reliquit de quodâ, qui corrupto iudicio iis balneis vsus, ad tantam corporis extenuationem ac perniciem peruenit, vt tabe consumptus interiret. Dulcium autem calefactarum aquarû, si media temperie sint, vis calida & humida est: sin tepidiores sint, humida & frigida: quod si isto calidiores fiant, calida quidem, sed non perinde humida vis est. Qui carnis augendæ gratia balneantur, sicut macilenti, & qui atrophia vexantur, nullumque ex cibo fructum sentiunt, post coctionem, facta tamẽ prima & secunda coctione, balneas ingredi debent, ac tantisper in iis morari, donec membra ac venæ in tumorem attollantur: sed antequam concidat tumor egrediantur, ne id quod attractum est nutrimentum resoluatur.

Qui vero gracilis esse cupit, ieiunus ac famelicus balneandus est, calide magis quam frigide,

*Gal. 3. lib. de
 sanis. c. 10. 11.*

moreturque in lauacro, donec tumor ac venarum inflatio minuatur, ac post exitum dormiat.

DE CAPITIS LOTIONE.

Caput vero lauandum est aqua aut lixiuo valde calido, quantum scilicet quis tolerare poterit, ne superfluitates ob tepiditatem aut frigiditatem in capite retineantur: moxque panis calidis caput exiccandum est:

De quartate non naturale.

MOTV ET QUIETE.

Motus quidem omnis calefacit corpora, contra vero quies refrigerat. Hæc calidis, ille frigidis naturis ex vfu est.

Non omnis motus ex æquo omnibus exercitatio est: Idem enim motus alteri potest exercitatio esse, alteri vero non.

Is vero motus exercitatio dicitur, qui anhelitum crebriorem citatioremque reddit. Sed omnium exercitatio nū vtilissima hæc esse probatur, quæ non corpus solum, sed & animum oblectate poterunt. Hinc admodum sapienter fecisse videntur, quicumque venationes aliasque animalium capturas excogitarunt.

*2. libr. de san-
tudo, 1747 ad,*

Exercitationis iuuenta licet multa sint, tamen tria præcipue numerat Galenus, quibus reliqua priuatim commoda accepta referuntur.

Primum est, membrorum durities ac rebur, ex ætuo eorum contritu eueniens.

Secundum, innati caloris augmentum.

Tertium, spiritus citator motus.

Porro ex membrorum duritia vtrique sequitur;

ut

vt & membra ex labore minus afficiantur, & ad labores valentiora promptioraque reddantur.

Ex calore vero aucto omnes corporis vires seu facultates, praesertim naturales, vegetiores redduntur. Atque adeo tum validior fit deductendorum in corpus attractio, tum immutatio magis expedita, tum nutritio magis foelix.

Ex spiritus vero valentiore motu, & purgari omnes exiguos corporis meatus necesse est, & excrementa expelli.

Si igitur hoc praestat exercitatio, sicque impura atque ab excrementis parum mundata corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis laedantur, vtilius certe est ante cibationem omnem adhibere exercitationem. Id quod Hippocrates his verbis indicat: Labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria. Singulorum enim mediocritatem seruandam esse: per epistheton mediocria praecipit. Tempus vero ipso sermonis ordine definiuit, interpretante sic Galeno. Illud idem Hippocrates clarius sic ostendit: Labores, inquit, cibos praecedant. Ex his manifestum est, prauam atque erroneam esse in omnibus ferme gymnasiis literariis consuetudinē. vbi literarum studiosa iuuentus nunquam pene nisi ab assumpto statim cibo corpora exercitare solet. Sicut enim maximi momenti ad sanitatis tutelam est exercitium ante cibos, ita perniciosissima res est, omnis post cibum motio: distribuitur namque tum cibus ex ventre per omne corpus, priusquam concoctus ac vtilis factus sit, &c.

Commodissimum ergo ad exercitationem tempus est, cum haerens cibus profus iam duplici

con-

2. Agho-
risma 190

Gal. de orb.
boni ac modi
succo.

2. de' suonda
vales:

concoctione fit confectus, ea videlicet quæ in ventre & ea quæ in vasis sanguinis agitur. ac iam denuo cibandi tempus instet. Nam si aut prius, aut posterius exercitatione vtere, aut crudis humoribus hominem impuleris, aut pallida bilis præuentum auxeris. Huiusce vero temporis nota, calor propria vrinae cuique esse poterit. Vrina namque quæ aquæ speciem præfert, eradam adhuc in venis esse succum eum indicat qui à ventre submittitur. Quæ vero ruffa biliosaque est, iam dudum concoctum esse huiusmodi succum: quæ modice pallet peractæ iamiam secundæ concoctionis est signum: cum namque bili infecta vrina nondum est, aquæ speciem albedineque præfert. Cum vero plus iusto eius bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo cum mediocriter est ruffa, mediocriterve pallens, tum est exercitatio ad eunda: expulsi tamen prius excrementis, quæ vel in vesica vel in inferiore ventre continentur, ne quid ex his vi caloris (qui per exercitationem accenditur) in habitum corporis rapiatur.

Hæc de exercitationis tempore iam dixisse satis sit. Quod autem ad exercitationis quantitatem seu menturam attinet, sciendum, quod tum deum à motu desistere fas est, quando vel tumor corporis detumescit, vel coloris pulchritudo & robur mutatur, aut cum ex moru vel lassitudo vel sudoris copia sequitur: id quod Hippocrates partim in Aphorismis testatur, partim in sexto Epidemiorum libro, quem nostra tempestate Leonhardus Puchsius, Medicus omni & bonarum literarum & rerum cognitione insignis, doctissime felicissimeque interpretatus est: cum

2. Aphor.

48.

6. Ex. p.

3. Aphor. 5.

ptis

primum enim lassari coeperit corpus, confestim
quiescendum est.

Qualitas etiam exercitationis corpus alterare
potest. Motus namq; in quibus validissime ocy-
simeq; corpus mouetur, gracile, musculosum,
durum, compactum ac vegetum corpus reddunt:
contra vero remissi, tardi ac languidi motus pla-
ne diuersum à predicto, languidum videlicet ac
molle corpus efficiunt.

DE QUIETE.

Esse quosdam eorum qui florente ætate sunt,
qui quietem postulant: testatur Hippocrates in li-
bro de vulgo grassantibus morbis, ubi calidis na-
turis quietem imperat. Magnæ enim flammæ, eo
quod calorem accendat minime egent; cum sa-
tis ipsæ sibi ad tutelam sint; & vt materiæ domi-
nentur. Vnde præclare Galenus: Illud multo ma-
xime, inquit, mirandum est, cum Hippocrates
moneat calidis naturis vtilius esse in ocio agere,
quam exercitari; non paucos tamen Medicos
esse, qui se norint quidem: cuiusmodi tamen
homines sint: sed omnibus iuxta exercitationes
iniungant.

Non tamen ignorandum est, quod Hippocra-
tes per ocium non plane intelligat desidiam,
qua nusquam in totum adiutus quisquam est;
sed cum quietem agere calidis naturis suadet,
vehementi motione vti vetat. Qui enim calido
& sicco sunt temperamento, ob vehementes mo-
tus plerumque in ætate biliosos morbos incur-
sunt: intermissis vero immodicis laboribus sani-
sunt.

4. d. 6. lib.
sen. 2.

5. libr. de sa-
nitate mor-
da.

Similiter etiam à cibo tum animi tum corporis quies habenda est.

DE FRICTIONE.

Quia corporis frictio eandem fere cum exercitatione vim habet, recte de ea hoc in loco agitur. Debito enim modo adhibita vitale robur efficit, & modice calefacit: vnde fit vt distributio alimenti sit facilior, & nutritio promptior. Nam multi, quorum corpori longo tempore ex alimento nihil accessit *α γ γ ο φ ε ρ τ α ς*; Græci vocant, *commoda frictione adhibita paucis diebus carne impleri sunt.*

Frictionis quatuor præcipua sunt genera

Frictio	{ dura mollis multa mediocris }	{ vim habet }	{ ligandi soluendi minuendi augendi }	{ carnes }

Expedi autem varium in frictione fieri manus iniectum & circumactum, quo videlicet vniuersa musculorum fibra, quoad fieri potest, omni ex parte fricentur.

Porro apud veteres frictionum plurimus erat vsus, adeo vt nemo etiam ex iuuenibus prius exercitaretur, quam fricatus oleoque inunctus fuisset. Nostro vero seculo tum potissimum eius vsus est, quando vel ob impeditum motum, vel aliam quamcunque causam exercitatio fieri nequit. supplet enim vicem exercitationis: Frictionis quantitas, qualitas, ac tempus eundem pene scopum, quem exercitatio & balneæ habent.

His enim qui carnis augendæ gratia fricantur,

tunc plane sananda frictio est, cum corpus & intumuit, & ad summum fere tumorem peruenit. Qui autem ad excitandum iam preparantur, his minime id tempus expectandum, sed longe prius desistendum à frictione est: potissimum è optimi temperamenti & ætate puerili sunt.

Qui vero carnis minuendę causa fricantur, eas tenus fricandi sunt, donec corporis tumor concidat in sese molesq; deponatur: primum namq; corpus attollitur, deinde fit gracile, veluti aquã calidam infundas, primum quidem corpus intumescit: deinde si largius infundas, concidit ita & frictio quoque attollit quidem primum, postea contrahit ac molem deponit.

Postremo quia frictio vacuandi vim obtinet, maxime confert iis qui pravis simul ac crudis humoribus oppleti syncope prehendi solent, cuiusmodi nonnullos vidi. Hi sane vacuari possunt, verum neque venę sectionem, neque alui deiectionem citra noxam ferunt. Nulla igitur aëria iis vacuatio excogitari potest commodior quam ea quę ex frictione paratur.

*Galen. lib.
12. method.
medendi.*

De quintare non naturali.

SOMNO ET VIGILIA.

Somnus vtrumque fere sanitatis tuendę medum adiuuare videtur. Primũ restitutionis modum, quia per somnum spiritus resoluti regenerantur, & calor & humiditas radicalis conseruatur augeturque.

Alterum vero, qui per excrementorum expulsiõnem fit: quia neminem lateret toto hoc tempore, quo quis dormit, animalem facultatem quiescere.

*Gal. in lib.
de morb.
causis.*

Gg 2

icere.

8 Aphorif.
mors. Gal
de morbor.
causis.

scere: naturalem vero validius agere. Ob id in somnis longioribus superfluitates expurgantur, quæ quidem exquisitè extenuantur per cutem: quæ vero in vapores conuertuntur, per expirationem: quæ vero sufficientem habent crassitudinem, per vrinas.

Hippoc 2.
deq. acc. vi
de morbor.
causis.

Experientia enim videmus, quod somno conuenienter facto omne fere corporis superfluitates per suos meatus rite expurgantur, siue id ob naturam instauratam contingat, siue quia materia concocta sit. Optima enim fit per somnum, non solum in ventriculo, verum per vniuersum etiam corporis habitum concoctio: & sunt qui præcipuum esse somni officium putant, adiuuare concoctionem. Siquidem multa vigilis cibos potusq; tum crudos, tum incoctos reddunt: Ad hæc quia per somnos quiescit prima sentiendi vis, quæ non in corde, vt Aristoteli, sed in cerebro residet, vt Galeno Medicorum principi placuit: quam ob rem temperatus somnus non solum corporis, sed & animi sanitatem conseruat eiusq; morbis, vti Phrenitidi, Melancholiz, amentia, & similibus mederi solet: Vigiliz vero, quia somno plane contrarium effectum obtinet, corpora que exsiccant, omnibus tum morbis, tum naturæ sicis aduersissima sunt: Vt autè somnus sit temperatus, quatuor breuiter obseruanda sunt. Primum Tempus, secundum Locus, tertium Corpus situs, quartum domni quantitas.

DE SOMNI: TEMPORE.

2. p. 11. 6.
32.

Scribit Hipp. ad hunc modum: Quod ad somnitationem pertinet, quemadmodum secundum

389.

Matutina consuetum nobis est, interdum quidem vigilare, noctu vero dormire oportet ab hac consuetudine si quis aberrauerit, peior erit somnus, qui à tertia diei parte ad noctem usque capitur, quam qui matutino tempore fit. Peñimū tamen est si somnus neq; noctu, neq; interdiu accedit: id enim vel ob dolorem laboremq; accedit, vel delirium futurum significat. Ex quibus Hippocratis verbis manifestum est, aptissimum somno tempus ob tranquillitatem eius, noctem esse, hanc si quis infomnem transegerit, aptius dormiendo tempus esse matutinum, minus vero aptum tempus pomeridianum, quia somni tum non quieti, nec sine interruptione sunt, quod contra digestiue virtutis noxam non contingit, quam dandum sit aliquid consuetudini. Quæ enim ex longo tempore cōsuetæ sunt, minus molestare solent insuetis.

Huc pertinet quod illico post assumptum cibum dormire nocet & sensibus, nervis & capiti, multarumq; aegritudinum occasio est, præterquã quod somni sunt inquieti, vanis ac phantasticis somniis perturbati, quæ ob cerebri repletionem sæpe eueniunt. Conducit ergo à cœna vnã & alteram horam ante confabulando, aut instrumentis musicalibus, aut aliter lætando transigere, quam quis somnum admittat. Ieiuno etiam dormire stomacho, corpus debilitat & extenuat, stomachumque malis replet humoribus.

2. Aph. 5a.

DE SOMNI LOCO.

Secundo conuenit, vt locus, in quo dormitur sit subobscurus, radius solaribus ac lunaribus præ-

G.g 3 NATAR

uatus: in caliditate vero ac frigiditate temperatus, aut subfrigidus potius, quam calidus & vaporosus. Si enim in loco præcalido admittatur somnus, periculum est ne accedat syncope, ob somni & caloris extranei mutuam inter se pugnam Spiritus enim & calor innatus propter somnum suapte natura ad inferiora refugere soliti, ad exteriora & ad circumferentiam corporis à calore extrinseco trahuntur.

DE SITV CORPORIS

per somnum.

Primus & ultimus noctis somnus fieri debet super dextro corporis latere: medius autem super sinistro, capite semper eleuato: quanquam etiam super ventre dormire adiuuat stomachum in coequeundo. In dorsum vero dormire superne, omnibus malum est, quia præparat corpus ad multas & periculosas ægrotudines, superfluitates cerebrales retinendo, atque ab expulsionis viis auertendo, quæ in anteriori parte capitis exstant.

DE SOMNI QVAN-

itate.

*Gal. in lib.
de ar. cur.
per san. mis.*

Somni quantitas vniuersis hominibus æqualiter præscribi facile non potest. Nihil enim est, quod artem Medicam æque coniecturalem reddat, atque singulis in rebus quantitas.

Solum autem optime temperati absq; præceptore somno modam præfinitunt: alii autem quæ intemperati sunt, egent aut prohibente, aut adiuuante somnum, penes quantitatem suorum velisuum ad calidum vel frigidum, humidum vel sic

si eum, &c. In frigido enim & humido corpore
 cum maior soleat esse somnus, quam ut solum
 restauret quod dissolutum est. nimia etiam caloris
 constrictione ipsum corpus suffocat & extinguit
 in corpore vero calido & sicco minor est somnus,
 quam ut restauret deperditum. Atq; hoc est quod
 Hippocrates ait: Somnus & vigilia, utraq; si mo-
 dum excefferint malum.

Tametsi autem sint, qui somni naturalis ter-
 minum communiter in septem horarum spacio
 consistere contendunt: rectius tamen, quod eo-
 rum pace dixerim, & perfecta ciborum conco-
 ctione, quam ex horarum numero somni termi-
 nus sumendus est. Non enim est dubium, quin
 senibus & aliis qui debili ac frigido sunt stoma-
 cho, aut *βραδυδωρεσις*, id est, concoquendi tardi-
 tate quacumq; de causa laborant, longior somnus
 sit concedendus.

Ad hæc manifeste nouem horas æquinoctiales *6. libr. de*
 les somno naturali præscribere Galenus videtur, *sanita. tuam-*
 idq; non plane liberis, sed aut Romæ aut in ma-
 gna Alexandria sic ministrantibus, ut sole occi-
 dente libere à ministerio recedant, corporisq; cu-
 ram agant. Nam cum minima nox (inquit) nouem
 horas æquinoctiales æquet, abunde iis fuerit, si *ibidem.*
 id totum tempus somno dederint.

Somni igitur terminum manifestat perfecta ci-
 borum concoctio. Hanc autem perfectam esse præ-
 sumitur. prima ex stomachi contractione ven-
 trisq; ob ciborum descensum mollitie: postea in-
 etiam paucitate aut saltem eorum inspiditate,
 deinde ex capitis totiusq; corporis leuitate ac
 alitate: postremo ex vrinæ colore &c.

Gg 4

De

De sexta & vltima re non naturali.

ANIMÆ ACCIDENTIBVS.

*Gal. lib. de
exc. parua
pila.*

Adeo potentes sunt isti motus animi, vt multi morbis sæpe ex latitia liberati. multi rursus ex nimia cōturbatione mente capti sint. Nullus est autem corporis morbus tantus, qui vehemētor animæ ægritudinibus esse possit, quapropter minime sunt ex affectiones negligendæ, qualescunque tandem fuerint: sed tanto diligentior istarum, quam corporis passionum habēda ratio est, quanto anima corpore præstantior censetur.

*Gal. lib. 12.
meth. me-
dend.*

Non solum autē subiti timoris, sed & immodici gaudii seu voluptatis occasione nonnullos periisse, non tantum historicorum, sed & Medicorum testimonio constat. Quamobrem manifestum est sanitatis conseruatori vitandos esse omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris inuidiæ, &c. Hac enim alterant & à naturali statu corpus auertunt. Imo si magnitudine non iugulant, at certe facile resolubilem infirmumq; spiritum reddunt, viresque resoluunt, sicut frequentes vigiliæ. Vehementes sane animi motus, si modum nimium excedunt, biliosum calidumq; hominem reddunt, febresque accendunt: si intra modum nimium subsistunt, pituitosum frigidumq; reddunt, atq; adeo viscerum obstructionibus, comitialibus morbis, apoplexiæ, & ceteris frigidis morbis obnoxium efficiunt. Hinc legimus, non paucos a gresu Galieno quotannis per laboratos esse, solis animi motibus ad debitum modum reuocatis.

Reuocantur autem vehementes animi motus
ad

ad mediocritatē, tum per non sperendam autē
 Musicam instrumentaq; Musicalia, tum per hi-
 striones & mimos, & cantilenas ridicularum me-
 rum. Quo nomine non temere, nec sine singulari
 consilio aut prudentia factum esse arbitror, vt in
 omnium fere Principum aulis id genus morio-
 nes alantur, qui facere suis dictis aut factis Prin-
 cipum ac magnatū animos, ob varias rerū publi-
 garum curas seueriores mulcere atq; ad medio-
 critatem reducere queant. Id porro & sculapius,
 totius fere Asia numē, primus instituisse fertur.

*Col. lib. 1. de
 Sanit. in orb.*

Rursus quibus segniores deiectioresq; animi
 motus sunt, illis profecto non solum venandum,
 equitandum, & in armatura corpus exercitan-
 dum: verumetiam & venationis & armorum &
 motuum species definienda est.

Non enim pari modo excitatur animi vis,
 quando leporem, aut capream, & id genus fugacia
 ac timida animalia sectamur, atque vbi cum
 apris, vrsis, tauris & id genus robore prævalentibus
 feris agitandis sumus attentis: Nec similiter
 cum in leui armatura, & graui exercitamur, nec
 pariter cum citato cursu dimouemur, & cum
 mediocri motu agimur: nec vbi cum aliis con-
 tendimus, aut vbi soli agimus: Iam clamorem
 aut tacitus ad labores inhorteris irriterisque, non
 parum interest.

Denique vnusquislibet immoderatus animi
 affectus contrariō sibi affectu corrigendus est.
 Perpetuo namque certa atq; rata hæc regula est,
 Contraria contrariorum esse remedia, non solē
 in elementarium qualitatum, verumetiam in om-
 nis alterius rei excessu.

Gg s DE

DE VENERE.

Quia vsus Veneris absq; imaginatione fieri posse non videtur, solēt ipsum Medici animæ accidentibus annectere, deq; eo hoc loco non nihil dicere: quanquam non absurde & inter euacuationes numeretur.

Innoxia autem his tantum Venus est, qui calidi natura sunt & humidi, quique genitura naturali abundant. Maxime vero aduersa res est iis qui frigidi sunt ac sicci.

Præterea Venus nō, sicut cib⁹ & potus, somnus & vigilia, & exercitium, & cætera res nō naturales cuiusque est ætatis, sed tantum ætate florentium est. Quæ enim hanc vel præcedunt, vel sequuntur ætates, aut plane semen non effundunt, aut certe male fecundum effundunt.

Tempus verò ad vtendum Venere opportunū est, quando in omnium excessuum mediocritate corpus constitutum fuerit, quando scilicet ne supra modum plenum, neque vacuum extiterit, neque nimio calore aut frigore, neque nimia siccitate aut humiditate affectum fuerit.

Gal. in 3.
libris.

Quod si in his alicubi aberrare cōtigerit, emendandum est, vt excessus sit exiguus. Deinde sciendum, quod tolerabilior tamen excessus sit, si calefacto potius quam infrigidato, & pleno quam vacuo, & humecto potius quam exiecato corpore Veneris vtamur: eo quod cruditas & repletio facilius tollitur, quam marasmus, phthisis, aut arefactio corporis.

Tantum denique interualli in Veneriorū vsu adhibendum est, vt neque resolutio aliqua in

de sentiat, & homo seipso quodammodo leuier sibi factus, ac melius spirare videatur. Sic enim venerorum usus corpus leuat, animam exhilarat, iram ingentem remittit, & pleraq; phlegmaticas melancholicasq; agridudines aufert, vertiginemque tollit, seminis videlicet fumos à cerebro expellendo.

Tempus vero ad prolem procreandam aptissimum est, vel incipientibus, vel cessantibus menstruis: id enim conceptionis tempus est. Cum enim foemina conceptura est, acerabula, hoc est, venarum ora, per quæ singulis mensibus sanguinis super eam in vterum deriuatur, menselque expurgari solent, aperiuntur: quamuis autem reliquo toto expurgationis tempore aperta ora hæc sunt, non tamen tunc concipere mulier vilo modo potest, cum semen nequeat in matrice remanere, sed ab influentis sanguinis copia eleuetur. At cessantibus vel incipientibus menstruis & ora aperta sunt, & menstruum non multum, neq; vniuersum, sed paucum & paulatim effluit, quasi humiditate quadam insudante: unde efficitur, vt ob asperitatem matricis semen adhaereat, satisq; alimenti ex sanguinis consuetudinis paucitate habeat. Ante enim quam mensues veniant, conceptus fieri propterea non valet, quia & alimento caret semen, & adhaerentiam nullam inuenit.

Ad hæc tam mari, quam foeminae commodissimum est, post congressum Venereum somnum admittere; mari quidem, vt lassitudo quæ Venere comitatur, dissipetur, viresque refarciantur: foeminae vero, vt semen genitale eo facilius retineat,

*Gal. lib. de
vul. off.*

neat. Tametsi autē ex retento semine longe magis
 ipsa, quā ex menstruis mulierū noxa uniuerso corpore
 accedere possit, ex immoderato tamē Venereorum
 a vsu grauius, quam ex eius intermissione corpus
 laedi posse existimandum est. A Venereorum
 namque & laxius corpus & frigidius & imbecillius
 & siccus efficitur. Nulla praeterea res est,
 quae sic debilitet senectamque acceleret, atque im-
 modicus creberque Venereorum vsus: quippe una
 cum seminali humiditate vitalis spiritus ex arte
 toris euacuatur, ut minimē sit mirum, intempe-
 rantius coeuntes & imbecilliores effici, & volu-
 ptate immodica accedente, quae ipsa per se vita-
 le robur dissoluere potest, nonnunquam subito
 interire posse. Itaque si omnibus in rebus modus
 seruandus sit, ut Hippocrati placet, profecto in
 Venereorum vsu sapientis hoc dictū, ut ne quid
 nimis, sedulo obseruandum est: praecipue tamen
 pestilentiae tempore.

Multis praeterea cōducit post iustum cibi me-
 dum aliquid eorum accipere, quae stomachum
 roborant, cuiusmodi sunt austeria fere omnia, ut
 mala, pyra & punica: nam horum vsam ventrem
 soluere experientia compertum est. Non tamen
 multum de horum singulis pro vice sumendum
 est, sed quantum imbecillitatem stomachi res-
 cire queat. Nullum autem medicamentum ad-
 modum calidum, quod ad cibi distributionem
 vehementer faciat, post cibum sumendum est:
 Non enim distributum quae sumpta sunt, sed
 concoqui est vtilius. Satius ergo fuerit iis, qui
 externo aliquo praesidio ad concoctionē egent,
 hoc tempore exhiberi medicamentum, quod ex
 tribus

*q. sanitate
 inenda.*

etibus piperum generibus sūt, Diatrion piperum
 vocant, non medicamento solum illud magis ope-
 rosū & compositum, sed simplex. Cuius com-
 positio talis est: ad cuiusq; trium piperum drach-
 mas quinquaginta abunde adduntur anisi &
 thymi & gingeris. singulorum drachmæ alias
 octo, alias sedecim, in puluerem omnibus roda-
 ctis, ac per tenue cribrum transmisiss: admisce-
 tor mellis odori flauo acerrimi dulcissimiq; ad
 hæc curiose despumati, quantum satis est, aut loc-
 co mellis admiscetor zaccharum albiſſimum, &
 formetur ad sumentis placitum. eclegma. VAA-
 rianda namque sunt pro sumentis tum natura-
 tum placito pleraq; medicamenta. Nec proban-
 di sunt, qui omnibus sub vna quapiam mensura
 eadem medicamenta conficiunt: Simplicissimū
 quidem medicamentum hoc est, atque hoc ipso
 magis simplex, à quo detractū ginger est. Pru-
 dens hic omitto varia quædam medicamenta,
 quæ tamen fere omnes hoc tempore prædicto
 medicamento admiscunt, veluti ammi, cuius lo-
 co nonnulli amomum ponunt, Sefeli, libyiticū,
 helenum, nardi spicam, & cassiam: Cum Galeno
 namque sentio, hæc medicamenta subtrahenda
 esse, propterea quod cruda minimeque murata
 ab his qui ea sumpserint, longo tempore durare
 in ventre intelliguntur.

Debet autem, si haberi potest, anisum Creten-
 se esse, thymum vero vel Atticum, vel plane ex
 editis locis ac siccis: piper vero quod quidem longi-
 gum est, & similiter ginger: debent esse vtraq;
 integra minimeq; perforata atq; ex Barbaria al-
 iata: album vero & nigram piper vtrunq; eligen-
 dum:

dum est, quod ponderosum, plenissimum, maximumque sit, quod nec rugosum, nec exile, nec crassi corticis fuerit. Ad hunc quidem modum hoc medicamentum rite paratum auxiliatur iis, qui parum concoxerunt, & qui recens frigus in ventre habent, ac pituitosum succum: adhuc acidus rictus dissipat: quemadmodum fumosus rictus sanare solet medicamentum ex aloë factum, quod hieram pictam vocant: verum sic assidue eo uti non licet, sicut prædicto diatrion persico, quo etiam si quotidie utatur, quem frigidus venter infestat, nihil incommodi ex eo sentiet. Imo quia huius medicamenti calor in totum corpus non defertur, veluti aliorum quorundam, sed circa ipsas primas venas extinguitur, non tantum semel aut bis quotidie porrigere conueniet, sed & sæpius. Siquidem mane, & ante cibum, & post, etiam cubitum cum tibus recte datur.

*6. Devis af.
se in lib.
Galen.*

F I N I S

FRANCOFORTI,
E Typographeio Iohannis Saurii, Im-
pensis Vincentii Steimmeyeri.

ANNO M. DC. XII

